

**Tesi doctoral amb Menció de Doctorat Europeu de
M. Àngels Fuster Ortuño**

CURIAL E GÜELFA MULTILINGÜE. TRADUCCIÓ A L'ESPANYOL DE *CURIAL E GÜELFA* TENINT EN COMPTE LES SEUES TRADUCCIONS A L'ESPANYOL I A L'ANGLÉS PUBLICADES DURANT ELS SEGLES XX I XXI. EINES PER A L'ANÀLISI MULTILINGÜE DE CLÀSSICS LITERARIS CATALANS I ROMÀNICS¹

Director: Dr. Vicent Martines

Lloc: Universitat d'Alacant

Data: 10/07/2009

Qualificació: Excel·lent cum laude per unanimitat

Tribunal avaluador:

President: Dr. Antoni Ferrando Francés (Universitat de València)

Secretari: Dr. Javier Franco Aixelá (Universitat d'Alacant)

Vocal: Dra. Dominique de Courcelles (École nationale des chartes, Sorbonne, Paris; CNRS, França)

Vocal: Dr. Albert Guillem Hauf valls (Universitat de València)

Vocal: Dr. Júlia Butinyà Jiménez (UNED, Madrid)

Informes externs favorables realitzats per:

Prof. Dr. Hans-Ingo Radatz (Goethe Universität Frankfurt am Main, Alemanya).

Prof. Dr. Jean-Marie Barberà (Université Aix-en-Provence, França).

SINOPSI:

En aquest treball d'investigació pretenem abordar la qüestió de la traducció de textos antics, tot i centrant-nos en la traducció a l'espanyol de la novel·la medieval *Curial e Güelfa* des d'un punt de vista filològic, és a dir, intentant mantenir-nos fidels al text original per a transmetre d'una manera rigorosa el seu esperit, el seu estil i totes les seues característiques —en la mesura del possible— als lectors contemporanis.

Aquest treball d'investigació es proposa els següents objectius primordials:

1. Realitzar una traducció a l'espanyol de la novel·la cavalleresca catalana escrita durant el s. XV *Curial e Güelfa*. Aquesta traducció tindrà en compte les traduccions a l'espanyol i a l'anglès precedents publicades durant el segle XX [Marquina (1920), Gimferrer (1982), Waley (1982)] i el segle XXI [Butinyà (2003)]. El text original base de la nostra traducció serà l'edició

¹ Vegeu <http://www.ivitra.ua.es>

filològica definitiva feta per Antoni Ferrando al si del Projecte IVITRA (Ferrando [ed.], 2007).

2. Obtenir una descripció exhaustiva —especialment lèxica i ortogràfica— del lèxic original d'aquesta obra clàssica de la literatura catalana, amb l'establiment de llistats de mots i concordances, a través de les aplicacions informàtiques específiques desenvolupades al si del Projecte IVITRA.
3. Obtenir una descripció exhaustiva —especialment lèxica i ortogràfica— del lèxic de les diverses traduccions castellanes de què ha estat objecte el *Curial e Güelfa*, amb l'establiment de llistats de mots i concordances, a través de les aplicacions informàtiques específiques desenvolupades al si del Projecte IVITRA.
4. Obtenir una descripció exhaustiva —especialment lèxica i ortogràfica— del lèxic de la traducció anglesa de què ha estat objecte el *Curial e Güelfa*, amb l'establiment del llistat de mots i concordances, a través de les aplicacions informàtiques específiques desenvolupades al si del Projecte IVITRA.
5. Aportar el cabal textual del *Curial e Güelfa* acarat amb l'espanyol i l'anglès (de les respectives traduccions) a fi de contribuir a la millora del coneixement sobre la llengua catalana.
6. Aportar instruments i dades filològiques a les institucions competents en matèria de normativització lingüística (Acadèmia Valenciana de la Llengua, Institut d'Estudis Catalans, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana), en un moment com l'actual, tan significatiu per a l'establiment de la llengua catalana.

Amb la finalitat d'aconseguir els objectius abans esmentats i tenint en compte els precedents existents, aquesta investigació té dos parts fonamentals: una teòrica, que estableix l'estat de la qüestió pel que fa a les investigacions relacionades amb el *Curial e Güelfa* i que analitza també les principals tendències en la traducció de textos antics, i una part pràctica, que comprén la realització d'una traducció d'enfocament filològic del *Curial e Güelfa* —que inclou notes a peu de pàgina o glosses extratextuals i un glossari espanyol-català i català-espanyol—, i que aporta un veritable corpus o banc de dades lingüístiques multilingües subministrades per un text medieval, el *Curial e Güelfa*, i les seues traduccions contemporànies al castellà i a l'anglès. Així, aquesta part pràctica està formada també pel llistat de mots català-castellà-anglès, les concordances, l'alineació contrastiva multilingüe i la xarxa relacional de concordances multilingües del text original i de cadascuna de les traduccions.

La novel·la *Curial e Güelfa* (d'ara endavant *Curial*) és considerada un veritable clàssic de les lletres hispàniques i romàniques, si bé no ha gaudit fins ara, per part de la crítica i en comparació amb altres clàssics catalans, d'una atenció equiparable a la seua importància. Són nombroses les incògnites que acompanyen aquesta novel·la del segle XV, perquè en desconeixem molts elements importants com són el seu autor, l'any de la seua redacció o el lloc en què es va escriure, aspectes que poden tenir certa rellevància per a la comprensió total de la seua intencionalitat. Aquestos enigmes han donat lloc a

nombrosos debats i controvèrsies entre els investigadors de la literatura medieval catalana i romànica, però cap de les hipòtesis plantejades sobre aquests temes s'ha confirmat com a definitiva.

En aquesta obra qualificada per Martí de Riquer (1964: 578) com a “novel·la cavalleresca” trobem conjugats elements cavallerescs i sentimentals que conformen la trama de la història, ambientada en llocs reals i amb personatges totalment versemblants, que apunten ja cap a una concepció moderna del terme “novel·la”.

El *Curial* ha estat objecte de diverses edicions crítiques per part d'autors com Antoni Rubio i Lluch (1901), Ramon Miquel i Planas (1932), Ramon Aramon i Serra (1930-1933) i Antoni Ferrando (2007). Així mateix, tenim al nostre abast diverses traduccions al castellà realitzades per Rafael Marquina (1920), Pere Gimferrer (1982) i Julia Butinyà (2003); una traducció a l'anglès de Pamela Waley (1982); una al neerlandés feta per Bob de Nijs (1996); una al francès realitzada per Jean-Marie Barberà (2007); i una a l'alemany feta per Grett Schib (2008). No obstant això, fins ara no disposem d'una traducció al castellà d'enfocament filològic en la qual es prioritze un acostament al text original i que proporcione al lector tipus un important aparat crític que facilite la seua comprensió de l'estil i el lèxic de l'original, i, igualment, que l'informe dels fets històrics i de les influències literàries que apareixen de forma explícita en el text creat per l'anònim autor català.

La traducció no és una activitat senzilla, i molt menys si volem traslladar al moment actual un clàssic medieval com el *Curial e Güelfa* amb la intenció que acabem d'explicar. Molts investigadors i especialistes en literatura medieval i traducció (ALVAR, 1999; CARMONA, 1999; FIDALGO, 1999; GÁLVEZ, 1999; HERNÁNDEZ, 2002) estan d'acord en el fet que tota obra literària pertany a un moment històric i cultural concret que la condiona i, per tant, el traductor de textos antics ha de fer front al fet de posar en contacte dues circumstàncies històriques i socials diferents que fan més difícil encara la ja complicada tasca de la traducció literària. És evident que entre un original antic i la seua traducció contemporània hi ha diferències de diversos tipus, entre les que cal destacar la distància temporal que existeix entre ambdós.

Aquesta distància temporal és un factor rellevant que cal tenir en compte a l'hora de traduir un text antic i, concretament, medieval, ja que condicionarà la manera de dur a terme el procés traductològic. Igualment, açò pot ocasionar problemes de comprensió tant del llenguatge com de la realitat extralingüística a la que fa referència l'original (HERNÁNDEZ, 2002; HURTADO, 1990). Per aquest motiu, i a fi d'intentar dur a terme el nostre propòsit de la manera adequada, hem estudiat les dicotomies bàsiques pel que fa a la traducció de textos antics i les hem aplicades al nostre treball sempre tenint en compte el lector tipus al qual va dirigida la nostra traducció del *Curial*, així com la finalitat que voldríem que aquesta tinguera en la cultura receptora contemporània.

Amb la intenció d'esmenar les possibles dificultats que, a causa de l'allunyament cronològic existent entre els dos textos i els criteris que hem seguit per a realitzar la nostra traducció, hem optat per incloure un glossari espanyol-català i català-espanyol que permeti al lector consultar de forma ràpida la traducció d'un terme concret en el context de l'obra, així com un important nombre de glosses extratextuals

en forma de notes a peu de pàgina que tenen com a objectiu aportar al destinatari del nostre text informació literària i sociocultural sobre l'obra original, al temps que expliquen les solucions lèxiques i sintagmàtiques que hem adoptat.

L'anàlisi de les edicions i traduccions de què ha estat objecte una obra és una font imprescindible per a obtenir informació molt interessant, tant des del punt de vista literari com lingüístic. Així, l'anàlisi del lèxic de les diverses edicions i traduccions del *Curial e Güelfa*, obra base del nostre estudi, contrastat amb el lèxic d'altres autors coetanis, ens ofereix un estudi poliglota i un coneixement més sòlid i fonamentat de la història de la llengua catalana. Els resultats que es deriven d'aquesta investigació seran especialment útils per a futures edicions crítiques o filològiques, així com per a possibles traduccions a altres llengües, ja que constaten puntualment la interpretació de cada autor o traductor del lèxic del text original.

La literatura ens ofereix tot un univers en el qual podem "fer servir" els registres i els nivells lingüístics més diversos. Un text literari no conté sols històries o frases, sinó que conté la imatge que vol donar l'autor del món o d'allò que hi vol expressar. Els textos poden aportar tot tipus d'informació, vàlida tant per als estudis literaris com per als estudis lingüístics, per a la qual cosa és especialment útil poder aplicar-hi els recursos que ens aporten els estudis lingüístics (MARTINES, 1997; MARTINES, 2003). S'ha investigat molt de quina manera es produeix un text i ha resultat evident que, per a escriure, per a expressar-nos o comunicar-nos d'una manera eficaç, cal utilitzar una sèrie d'estratègies i d'habilitats cognitives que van més enllà, tenen un abast més general, que no les estrictament lingüístiques, però s'hi fonamenten profundament. Es tracta, en definitiva, de produir textos coherents, adequats i lingüísticament correctes.

En aquest treball es demostrarà el nexa de unió que hi ha entre la Filologia i la Traducció, i la importància especialment d'aquesta última al llarg de la nostra història. La traducció és considerada un instrument de transmissió i difusió de cultura en tots els aspectes i, aplicada a la nostra investigació, permetrà estendre tant el coneixement del *Curial* i les seues característiques, com la cultura literària catalana. L'anàlisi contrastiva de les traduccions en diferents llengües ens permetrà també estudiar les tècniques traductològiques utilitzades pels diversos traductors. En definitiva, la traducció i la traductologia poden ser eines molt útils per a l'ensenyament i l'estudi de la literatura i, en concret, de la Literatura Catalana Medieval en el context romànic i europeu.

BIBLIOGRAFIA ESMENTADA EN LA SINOPSI DE LA TESI DOCTORAL:

EDICIONS DEL *CURIAL E GÜELFA*

ANÒNIM (1901): *Curial y Güelfa*. Barcelona: Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Edició d'Antoni Rubió i Lluch.

ANÒNIM (1930-1933): *Curial e Güelfa*. Barcelona: Barcino (3 volums). Edició de Ramon Aramon i Serra.

ANÒNIM (1932): *Curial e Güelfa*. Barcelona: Biblioteca Catalana. Edició de Ramon Miquel i Planas.

ANÒNIM (2007): *Curial e Güelfa*. Toulouse: Ed. Anacharsis. Edició d'Antoni Ferrando.

TRADUCCIONS DEL CURIAL E GÜELFA

BARBERÀ, Jean-Marie (trad.) (2007): *Curial & Guelfe*. Toulouse: Ed. Anacharsis. Traducció al francès de Jean-Marie Barberà.

BUTINYÀ, Júlia (trad.) (2003): *Curial e Güelfa*. <http://www.ivitra.ua.es>. Traducció al castellà de Júlia Butinyà.

GIMFERRER, Pere (trad.) (1982): *Curial y Güelfa*. Madrid: Alfaguara. Traducció al castellà de Pere Gimferrer.

MARQUINA, Rafael (trad.) (1920): *Curial y Güelfa*. Barcelona/Madrid: Ed. Calpe. Traducció al castellà de Rafael Marquina.

NIJS, Bob de (trad.) (1996): *Curial e Güelfa*. Amsterdam: Bert Bakker. Traducció al neerlandés de Bob de Nijs.

SCHIB TORRA, Gret (trad.) (2008): *Curial und Guelfa*. Münster: LIT Verlag. Traducció a l'alemany de Gret Schib Torra.

WALEY, Pamela (trad.) (1982): *Curial and Güelfa*. Londres: George Allen & Unwin. Traducció a l'anglès de Pamela Waley.

OBRES DE REFERÈNCIA:

ALVAR, Carlos (1999): "El texto y sus traducciones: a propósito de la *Divina Comedia*. En Juan Paredes i Eva Muñoz Raya (eds.), (1999): *Traducir la Edad Media. La traducción de la literatura románica medieval*. Granada: Universitat de Granada. Pàgs. 135-152.

CARMONA, Fernando (1999): "Traducir en la Edad Media y traducir la Edad Media". En Juan Paredes i Eva Muñoz Raya (eds.), (1999): *Traducir la Edad Media. La traducción de la literatura románica medieval*. Granada: Universitat de Granada. Pàgs. 153-166.

FIDALGO MONGE, Susana (1999): "La traducción de clásicos medievales: de la traducción filológica a las adaptaciones infantiles". *Livius*, 14, (1999). Pàgs. 49-61.

GÁLVEZ DOMÍNGUEZ, Eva M. (1999): "Las traducciones francesas de una Canso de la Comtessa de Dia". En Juan Paredes i Eva Muñoz Raya (eds.), (1999): *Traducir la Edad Media. La traducción de la literatura románica medieval*. Granada: Universidad de Granada. Pàgs. 295-309.

- HERNÁNDEZ GUERRERO, Mª José (2002): “De la temporalidad en traducción”. En Elena Sánchez Trigo i Óscar Diaz Fouces (eds.), (2002): *Traducción & Comunicación* v. 3. Vigo: Universidad de Vigo. Pàgs. 67-88.
- HURTADO ALBIR, Amparo (1990): *La notion de fidélité en traduction*. París: Didier Érudition.
- MARTINES PERES, Vicent (1997): *El Tirant poliglota : estudi sobre el Tirant lo Blanch a partir de les seues traduccions espanyola, italiana i francesa dels segles XVI-XVIII*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes.
- MARTINES PERES, Vicent (2003): *Les traduccions de les poesies d’Ausiàs March a l’anglés. Eines per a l’estudi del llenguatge poètic d’Ausiàs March i de les seues relacions romàniques a partir de les seues traduccions angleses del segle XX*. Tesis doctoral inèdita dirigida pel Prof. Dr. Víctor Pina Medina. Universitat d’Alacant.
- RIQUER, Martí de (1964): *Història de la Literatura Catalana*, 2. Barcelona: Ariel. (1980, 2a edició).